

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Pedagogiki i Psychologii

ANNA KANIOS

ORCID: 0000-0002-4349-7833
anna.kanios@poczta.umcs.lublin.pl

*Opinie młodzieży studenckiej na temat zagrożeń w życiu
społecznym osób starszych*

Opinions of Student Youth about Threats to the Social Life of Older People

STRESZCZENIE

Polskie społeczeństwo, podobnie jak społeczeństwa europejskie, się starzeje. W 2019 r. odsetek osób po 60. roku życia przekroczył 24%. Starość jest okresem w życiu człowieka, który młodym ludziom w Polsce zazwyczaj kojarzy się negatywnie. Młode pokolenie postrzega starość głównie jako okres życia niesamodzielnego, uzależnionego od innych ludzi. Celem badań uczyniono diagnozę poglądów młodzieży studenckiej na temat zagrożeń w życiu społecznym osób starszych. Interesujące wydało się, jakie są przekonania młodych ludzi na temat zagrożeń funkcjonowania osób starszych w rodzinie oraz w szerszym środowisku społecznym.

Słowa kluczowe: osoba starsza; młodzież studencka; przekonania

WPROWADZENIE

W okresie ostatniego ćwierćwiecza obserwujemy w Polsce spowolnienie rozwoju demograficznego oraz znaczące zmiany w strukturze wieku mieszkańców. Trwający proces starzenia się ludności Polski, będący wynikiem korzystnego zjawiska, jakim jest wydłużanie się trwania życia, jest pogłębiany niskim poziomem dzietności. Zmiany te są jednocześnie zintensyfikowane przez zwiększoną emigrację młodych osób.

Pod koniec 2013 r. liczba ludności Polski wynosiła 38,5 mln, w tym około 5,7 mln stanowiły osoby w wieku 65 lat i więcej (GUS, 2014, s. 3).

Celem polityki społecznej wobec osób starszych jest podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnymi

i aktywnymi oraz zapewnienie im bezpieczeństwa. Podstawowymi filarami polityki społecznej wobec starszych mają być: bezpieczeństwo, uczestnictwo i solidarność. Bezpieczeństwo oznacza poczucie wolności od ubóstwa, a także wolność od niepokoju o własne bezpieczeństwo zdrowotne, psychiczne i fizyczne we wszystkich wymiarach życia społecznego osoby starszej. Uczestnictwo postrzegane jest z kolei jako aktywne postawy osób w starszym wieku w tych wszystkich formach działania, które są im z uwagi na wiek i zdrowie oraz warunki życia dostępne. Ważną rolę odgrywa także solidarność, która w szerokim ujęciu oznacza wspólnotę wszystkich pokoleń w społeczności lokalnej w działaniu na rzecz osób starszych oraz wspólnotę działania z osobami starszymi na rzecz społeczności, w której wspólnie żyją. Solidarność międzypokoleniowa i wewnątrzpokoleniowa to również szacunek i wdzięczność dla starszych pokoleń za przejmowany przez młode pokolenia dorobek duchowy, materialny, kulturalny i społeczny, wyrażający się w tworzeniu godnych warunków życia, dostosowanych do potrzeb osób w starszym i zaawansowanym wieku (*Polityka społeczna wobec osób starszych...*, 2018, s. 5–8).

Przyczyny starzenia się społeczeństwa tkwią w następujących czynnikach: emigracji młodego pokolenia, rozwoju medycyny, wzroście średniej długości życia. Starość jest okresem w życiu człowieka, który młodym ludziom zazwyczaj kojarzy się negatywnie. Młode pokolenie postrzega starość głównie jako okres życia niesamodzielnego, uzależnionego od innych ludzi, jako okres samotności i braku wystarczających środków do życia. Starość to czas proszenia o pomoc (Pakos, 2017, s. 168).

Postawy polskiej młodzieży wobec osób starych i starości nie są jednoznaczne. Zakłada się, że są one nasycone myśleniem stereotypowym, czego wyrazem jest brak szacunku, dystans, krytycyzm i lekceważenie.

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ WŁASNYCH

Celem badań uczyniono diagnozę poglądów młodzieży studenckiej na temat zagrożeń w życiu społecznym osób starszych. Interesujące wydało się, jakie są przekonania młodych ludzi na temat zagrożeń funkcjonowania osób starszych w rodzinie oraz w szerszym środowisku społecznym. Metodą badań był sondaż diagnostyczny. Posłużono się narzędziem badawczym własnego autorstwa – Kwestionariuszem do badania przekonań pracowników zawodów pomocowych na temat osób w starszym wieku. Łącznie składa się on z 40 stwierdzeń podzielonych na 5 części¹. Każdą część tworzy 8 twierdzeń. Na potrzeby tego artykułu za-

¹ Pierwsza część dotyczy przekonań na temat możliwości osób starszych jako pracowników oraz ich funkcjonowania w tzw. obszarze rynku pracy (A). Część B, nazwana obszarem służby

prezentowano tylko wyniki badania części D i E Kwestionariusza, które odnoszą się do przekonań na temat funkcjonowania osób starszych w rodzinie i w przestrzeni szerszego środowiska społecznego (zob. Kanios, 2018).

Badaniami objęto studentów takich kierunków, jak praca socjalna (56,65%), pedagogika (25,43%) i socjologia (17,92%) w uczelniach lubelskich i rzeszowskich. Łącznie badaniami objęto 173 osoby. Większość badanych stanowiły kobiety (89,02%), niewiele ponad 10% to mężczyźni. Respondenci w zdecydowanej większości (84,39%) byli stanu wolnego. Wśród nich znalazły się osoby będące na I, II, III, IV i V roku studiów, pobierające kształcenie w systemie stacjonarnym (74,57%) i niestacjonarnym (25,43%). Młodzież studencka reprezentowała zarówno licencjacki poziom studiów (54,91%), jak i magisterski (45,09%). Większość (57,22%) zamieszkuje wieś, pozostali to mieszkańcy miast różnej wielkości (tabela 1).

Tabela 1. Profil socjodemograficzny badanych

	Kryterium	N	%
Płeć	kobiety	154	89,02
	mężczyźni	19	10,98
Stan cywilny	panna/kawaler	146	84,39
	zamężna/zonaty	21	12,14
	wdowa/wdowiec	0	0,00
	inne	6	3,47
Kierunek studiów	praca socjalna	142	56,65
	pedagogika	44	25,43
	socjologia	31	17,92
Rok studiów	I	45	26,01
	II	47	27,17
	III	30	17,34
	IV	18	10,40
	V	33	19,08
Tryb studiowania	stacjonarne	129	74,57
	niestacjonarne	44	25,43

zdrowia, dotyczy poglądów przedstawicieli zawodów pomocowych na temat praw i obowiązków pacjenta w starszym wieku. Trzecia część (C) dotyczy przekonań na temat funkcjonowania osób starszych w obszarze pomocy społecznej. Część D została poświęcona przekonaniom na temat sfery życia rodzinnego seniorów, a ostatnia część (E) odnosi się do przekonań pracowników na temat funkcjonowania osób starszych w przestrzeni szerszego środowiska społecznego.

Poziom studiów	licencjacki	95	54,91
	magisterski	78	45,09
Miejsce zamieszkania	wieś	99	57,22
	miasto – do 20 tys. mieszkańców	20	11,56
	miasto – od 21 tys. do 100 tys. mieszkańców	22	12,72
	miasto – ponad 100 tys. mieszkańców	32	18,50

Źródło: opracowanie własne.

WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Pierwszym obszarem analiz był obszar życia rodzinnego i tkwiących w nim ewentualnych zagrożeń dla osób starszych. Jak wykazały szczegółowe analizy, przekonania młodych ludzi na temat seniorów jako członków rodziny są w większości pozytywne lub ambiwalentne. Około jedna trzecia badanych (34,1%) wyraziła pogląd, że osoby starsze nie są ciężarem dla rodziny lub mieli trudność z opowiedzeniem się wobec tego stwierdzenia (29,48%). Kolejną kwestią był problem ewentualnego zamieszkiwania z osobą starszą i odczuwanego obciążenia z tego tytułu. Tutaj niemal 40% badanych miało problem z zajęciem stanowiska, a co czwarty respondent (25,43%) uważał, że raczej nie stanowi to dla niego problemu. Kolejnym twierdzeniem, do którego mieli odnieść się respondenci, była kwestia funkcjonowania osób starszych w porównaniu do innych członków rodziny. Niemal jedna czwarta młodych ludzi (24,86%) miała problem z zajęciem jednoznacznego stanowiska w tej kwestii lub twierdziła, że raczej nie dostrzega takich różnic.

Dziadkowie odgrywają niezwykle ważną rolę w procesie socjalizacji wnuków, przekazywania wartości, norm i wzorów kulturowych. Młody człowiek dzięki interakcji z dziadkami uczy się szacunku dla starszego pokolenia (Póltawska, 2006; Wawrzyniak, 2011, s. 95). Zdania młodzieży studenckiej na ten temat są podzielone. Blisko jedna trzecia (32,37%) miała trudność z jednoznacznym opowiedzeniem się w tej kwestii lub wyraziła przekonanie o tym, że podczas podejmowania ważnych decyzji rodzinnych raczej należy je konsultować z dziadkami (31,79%).

Z badań Leona Dyczewskiego (2003) wynika, że na dziadkach spoczywa odpowiedzialność za podtrzymywanie tradycji, spotkań rodzinnych i rytuałów. Z kolei zdaniem Bogusława Śliwerskiego (1992, s. 22) „ścisle kontakty między dziadkami i wnukami kryją bogactwo treści istotnych dla egzystencji młodego człowieka i sprzyjają wzrostowi jego osobowego rozwoju”. Dziadkowie uczestniczą w różnych ważnych dla rodziny wydarzeniach, chociaż nie odgrywają w nich roli pierwszoplanowej. Interakcje i role dziadków są inne niż role rodziców. Róż-

nią się one w zależności od klasy społecznej, a zależą głównie od postawy uczuciowej i preferencji oraz warunków życiowych członków rodziny. Poziom rozwojowy zarówno wnuków, jak i dziadków wpływa na rodzaj interakcji i wzajemne uczucia. Najważniejszą rolą dziadków jest utrzymanie całego systemu rodzinnego jako całości (Szatur-Jaworska, Błędowski, Dzięgielewska, 2006).

Niniejsze badania wykazały, że dla młodych ludzi dziadkowie są ważnymi ogniwami w przekazywaniu rodzinnych tradycji (tabela 2). Niemal połowa respondentów (49,71%) uznała, że tradycje rodzinne przekazywane przez dziadków z pokolenia na pokolenie są ważne dla rodziny, a kolejne 32,95% wybrało odpowiedź „raczej tak”. Elementem funkcjonowania w rodzinie wielopokoleniowej jest też kwestia sprawowania opieki nad wnukami przez osoby starsze. Wiele badań wskazuje na to, że kwestia opieki nad wnukami jest pozytywna dla obu stron, tzn. dla wnuków i osób starszych (Wawrzyniak, 2011; Pieńkos, 2015). Ponadto niektóre badania dowodzą, że seniorzy bywają wykorzystywani w różny sposób przez osoby najbliższe (Makara-Studzińska, Sosnowska, 2012). W kontekście powyższych rozważań istotne wydało się poznanie poglądów młodzieży akademickiej na temat obarczania osób starszych opieką nad wnukami. Znaczny odsetek badanych (41,62%) wybrał twierdzenie „trudno mi ocenić”, natomiast według niemal jednej trzeciej respondentów (32,95%) powinnością osób starszych jest pomoc w wychowywaniu wnuków.

Kolejnym analizowanym zagadnieniem był aspekt materialno-finansowy funkcjonowania osób starszych w rodzinach. W badaniu postawiono kontrowersyjną tezę, iż osoba starsza mieszkająca pod jednym dachem z dorosłymi dziećmi powinna oddawać im swoją emeryturę/rentę. Okazało się, że młodzi ludzie w dużym stopniu (44,51%) są zdecydowanie przeciwni wykorzystywaniu finansowemu osób starszych.

System zabezpieczenia społecznego dla seniorów w Polsce był programowany przez ostatnie dwie dekady przez pryzmat ochrony sytuacji materialnej i zabezpieczenia bytu osób starszych poprzez świadczenia emerytalne i rentowe. W systemie zabezpieczenia społecznego w mniejszym stopniu zwracano uwagę na usługi społeczne. Obecnie jednym z ważniejszych zadań stojących przed państwem i instytucjami gerontologicznymi jest stworzenie i dostarczenie adekwatnych usług społecznych i socjalnych dla osób starszych w odpowiedzi na problemy tej grupy społecznej (Grewiński, Zasada-Chorab, 2012, s. 9). Jedną z nich są usługi opiekuńcze świadczone w domu seniora. Wyniki badań wskazują, iż jedna trzecia (31,79%) badanych stoi na stanowisku, że rodzina powinna być wspierana przez państwo w działaniach mających na celu organizowanie opieki domowej nad osobą starszą.

Polityka społeczna wobec seniorów w perspektywie długofalowej ma opierać się na realizacji szeregu działań wobec ogółu osób starszych. Zakłada się m.in.: kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie; uczestnictwo

Tabela 2. Przekonania badanych na temat funkcjonowania osób starszych w rodzinie

Odpowiedzi	Tak		Raczej tak		Trudno mi ocenić		Raczej nie		Nie	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Osoby starsze są ciężarem dla rodziny	2	1,16	14	8,09	51	29,48	47	27,17	59	34,10
Wspólne zamieszkiwanie z osobą starszą jest uciążliwe dla innych członków rodziny	5	2,89	31	17,92	68	39,31	44	25,43	25	14,45
Osoby starsze nie różnią się niczym od innych członków rodziny	34	19,65	36	20,81	43	24,86	43	24,86	17	9,83
Podczas podejmowania ważnych decyzji rodzinnych należy je konsultować z dziadkami	27	15,61	55	31,79	56	32,37	20	11,56	15	8,67
Tradycje rodzinne przekazywane przez dziadków z pokolenia na pokolenie są ważne dla rodziny	86	49,71	57	32,95	22	12,72	4	2,31	4	2,31
Osoba starsza powinna pomagać dorosłym dzieciom wychowywać wnuki	21	12,14	57	32,95	72	41,62	13	7,51	10	5,78
Osoba starsza mieszkająca pod jednym dachem z dorosłymi dziećmi powinna oddawać im swoją emeryturę, rentę	1	0,58	6	3,47	39	22,54	50	28,90	77	44,51
Rodzina powinna być wspierana przez państwo w działaniach mających na celu organizowanie opieki domowej nad osobą starszą	55	31,79	70	40,46	36	20,81	10	5,78	2	1,16

Źródło: opracowanie własne.

w życiu społecznym oraz wspieranie wszelkich form aktywności obywatelskiej, społecznej, kulturalnej, artystycznej, sportowej i religijnej; tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, dostosowanych do ich możliwości psychofizycznych oraz sytuacji rodzinnej; promocję zdrowia; profilaktykę chorób; dostęp do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji; zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego – przeciwdziałanie przemocy i zaniedbaniom wobec osób starszych; tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej;

działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia); edukację w starości (osoby starsze) (*Polityka społeczna wobec osób starszych...*, 2018).

Kolejnym celem badań była diagnoza przekonań młodzieży studenckiej na temat zagrożeń funkcjonowania osób starszych w przestrzeni szerszego środowiska społecznego. Ocena potrzeb to jeden z elementów pracy socjalnej z osobami starszymi. Aż 43,35% respondentów nie potrafiło ocenić, czy osoby starsze w Polsce mają możliwość zaspokojenia swoich potrzeb, a niemal co czwarty (24,28%) uznał, że raczej istnieje taka sposobność.

Obecnie pozycja społeczna osób starszych została zachwiana. Zauważalny jest kult młodości i nastawienie ku przyszłości. Starzenie się organizmu, choć jest procesem naturalnym, odbiera się negatywnie. Z badań Rosalie Wolf i Karla Pillemera wynika, że około 3,2% osób starszych doświadcza różnych form krzywdzenia, a największe ryzyko w tym względzie występuje w grupie wiekowej 75–84 lata (37,3%) (za: Sygit, Ossowski, 2008, s. 164).

Badani studenci również uważają, że osoby starsze w Polsce narażone są na różnego rodzaju wykorzystywanie (finansowe, materialne, seksualne). Stanowisko takie zaprezentowało 46,82% respondentów. Co drugi (50,29%) uznał, że to państwo jest odpowiedzialne za stworzenie odpowiednich warunków do życia osobom starszym. Podobny odsetek (46,82%) wyraził pozytywne przekonanie na temat osób starszych jako ważnych członków społeczności lokalnej, którzy mogą się przyczyniać do wspólnych działań na rzecz dobra wspólnego.

W Polsce, pomimo podejmowania wielu działań mających na celu wyrównanie szans w rozwoju, istnieje duża dysproporcja pomiędzy jakością opieki gerontologicznej na wsi i w mieście². Biorąc to pod uwagę, zapytano studentów, jaka jest ich opinia w tej materii. Jak wykazały analizy, opinie były różnorodne. Ponad jedna trzecia respondentów (35,26%) stwierdziła, że działania podmiotów polityki społecznej powinny być skierowane na wyrównywanie różnic w zakresie opieki i wsparcia osoby starszej na wsi i w mieście. Podobny odsetek wybrał odpowiedź „raczej tak”, a niemal jedna trzecia (28,8%) nie potrafiła wyrazić własnego zdania na ten temat. Ambiwalentne odczucia badani mieli również w kwestii zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn. Znaczny odsetek badanych (42,77%) nie potrafił zająć jednoznacznego stanowiska w tym zakresie.

Jak wskazują badania gerontologiczne, można mówić o tzw. zjawisku gerontofobii, czyli lęku wobec starości i osób starszych (por. Szatur-Jaworska, 2005;

² Niepokojące jest, że w Polsce poradnie geriatryczne w większości województw znajdują się tylko w dużych miastach. Po części wynika to z niewielkiej liczby lekarzy geriatrów. Stan opieki geriatrycznej można zobrazować m.in. liczbą lekarzy posiadających specjalizację z tej dziedziny. W Polsce jest ich 250 (Wieczorowska-Tobis, Kropińska, 2011, s. 8–15).

Leszczyńska-Rejchert, 2012). Gerontofobia to irracjonalny strach przed ludźmi starszymi. Jest ona wynikiem lęku przed własną starością, byciem osobą starszą, przed śmiercią. Lęk ten jest przenoszony na osoby starsze i kojarzy się ze starzeniem się, przemijaniem. Osoby młode nie akceptują osób starszych, ponieważ nie akceptują również siebie w roli osoby starszej. Zasadne więc wydało się poznanie opinii młodzieży akademickiej w obszarze lęku młodych ludzi wobec seniorów. W wyniku analiz empirycznych okazało się, że ponad jedna trzecia respondentów (36,42%) ma trudność w ocenie tego faktu, a kolejne 30% odczuwa lęk w kontakcie z seniorami (tabela 3).

Tabela 3. Przekonania młodzieży na temat zagrożeń funkcjonowania społecznego osób starszych

Odpowiedzi	Tak		Raczej tak		Trudno mi ocenić		Raczej nie		Nie	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Osoby starsze w Polsce mają możliwość zaspokojenia swoich potrzeb	12	6,94	42	24,28	75	43,35	36	20,81	8	4,62
Osoby starsze w Polsce są narażone na różnego rodzaju wykorzystywanie (finansowe, materialne, seksualne)	45	26,01	81	46,82	32	18,50	11	6,36	4	2,31
Państwo powinno stworzyć odpowiednie warunki do życia osobom na emeryturze	87	50,29	57	32,95	18	10,40	8	4,62	3	1,73
Osoby starsze (emeryci) są ważnymi członkami społeczności lokalnej, mogą jeszcze wiele zrobić dla dobra wspólnego	38	21,97	81	46,82	43	24,86	9	5,20	2	1,16
Działania podmiotów polityki społecznej powinny być skierowane na wyrównywanie różnic w zakresie opieki i wsparcia osoby starszej na wsi i w mieście	61	35,26	55	31,79	50	28,90	5	2,89	2	1,16
Należy zrównać wiek emerytalny kobiet i mężczyzn	26	15,03	21	12,14	74	42,77	22	12,72	30	17,34
Osoby w młodszym wieku boją się kontaktu z osobami starszymi	12	6,94	53	30,64	63	36,42	37	21,39	8	4,62

Tabela 3. cd.

Ludzie starsi są postrzegani jako niezaradni, „co przeżyli już swoje”	14	8,09	68	39,31	53	30,64	33	19,08	5	2,89
---	----	------	----	-------	----	-------	----	-------	---	------

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnią analizowaną kwestią było zagadnienie postrzegania społecznego osób starszych. Seniorzy uznawani są za mniej użytecznych od młodych, pomniejsza się ich potrzeby i znaczenie, ponieważ już swoje przeżyli. Ponadto mają utrudniony dostęp do rynku pracy, są usuwani poza nawias życia społecznego (rodzinnego) – oddawani do placówek opiekuńczych. W niniejszym badaniu 39,31% respondentów przychyliło się do twierdzenia, że ludzie starsi są postrzegani jako niezaradni, „co przeżyli już swoje”, natomiast jedna trzecia studentów nie potrafiła jednoznacznie ocenić tej sytuacji.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując prowadzone rozważania oraz analizę literatury, należy podkreślić, że percepcja człowieka starszego przez młodzież oparta jest głównie o ich własne spostrzeżenia rodzinne i choć uznają oni osoby starsze za mądre, życzliwe i pomocne, to starość postrzegają jako czas samotności, a nawet wykluczenia społecznego. Natomiast postawy młodych ludzi wobec starszych są pewnego rodzaju odbiciem relacji wewnątrzrodzinnych. Poza tym wszechobecny „kult młodości” powoduje, że wizerunek osoby starszej, chorej, potrzebującej wsparcia nie wpisuje się w obowiązujący standard piękna. Zarysowuje się też tendencja do eliminowania z codziennych doświadczeń myśli młodych ludzi dotyczących starości. Wydaje im się, że ta faza życia ich samych nigdy nie będzie dotyczyć. I choć za najczęściej realizowane role społeczne przez osoby starsze uznają rolę rodzinną, rolę użytkownika czasu wolnego oraz rolę członka grupy towarzyskiej, to sami – będąc na emeryturze – chcieliby realizować rolę zawodową oraz rolę użytkownika czasu wolnego (Bryniewicz, Balsa, 2017, s. 217).

Pomimo tego, że w społeczeństwie ciągle istnieje negatywny stereotyp starości jako starości niedołączonej, zależnej od innych, niniejsze badania nie wykazały całkowicie negatywnego stosunku młodych ludzi do osób starszych. W większości ich nastawienie było pozytywne lub neutralne, co może oznaczać, że kwestia starości jest dla nich jeszcze bardzo odległa i nie zastanawiają się nad tym problemem. Jednakże zaobserwowano również negatywne nastawienia, dlatego należy dążyć do nawiązywania relacji pomiędzy pokoleniami oraz wychowywać do starości wszystkie pokolenia: od dzieci i młodzieży po ludzi dorosłych i ludzi starszych. Uczelnie zajmujące się przygotowaniem kadr do pracy na rzecz seniorów powinny współpracować z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz osób starszych.

W dzisiejszym świecie specjalistyczna wiedza ciągle się zmienia i ewoluuje, ale potrzeba kompetencji społecznych niezmiennie pozostaje. Dlatego istotne jest, aby młodzi ludzie odznaczyli się kompetencjami społecznymi ważnymi w ich funkcjonowaniu społecznym i zawodowym (Kanning, 2015).

BIBLIOGRAFIA

- Bryniewicz, W., Bulsa, M. (2017). Młodzież wobec starości i starzenia. *Hygeia Public Health*, 52(3), 203–208.
- Dyczewski, L. (2003). *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury*. Lublin: TN KUL.
- Grewiński, M., Zasada-Chorab, A. (2012). *System pomocy społecznej w Polsce – wyzwania i kierunki*. Toruń: ROPS.
- GUS (2014). *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2050*. Warszawa. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-osob-starszych-i-konsekwencje-starzenia-sie-ludnosc-polski-w-swietle-prognozy-na-lata-2014-2050,18,1.html> (dostęp: 4.04.2019).
- Kanning, U.P. (2015). *Soziale Kompetenzen fördern (Praxis der personalpsychologie) Taschenbuch*. Berlin: Hogrefe Verlag.
- Kanios, A. (2018). *Postawy pracowników zawodów pomocowych wobec osób starszych*. Lublin: Wydawnicwo UMCS.
- Leszczyńska-Rejchert, A. (2012). Stereotypy starości w perspektywie społeczno-pedagogicznej. W: A. Leszczyńska-Rejchert, E. Kantowicz (red.), *Stereotypy a starość i niepełnosprawność – perspektywa społeczno-pedagogiczna* (s. 17–27). Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Makara-Studzińska, M., Sosnowska, K. (2012). Przemoc wobec osób starszych – przegląd badań. *Psychiatria i Psychologia Kliniczna*, 12(1), 57–61.
- Pakos, E. (2017). Ludzie starzy w oczach młodzieży – wyniki badań własnych. *Folia Oeconomica*, 3(329), 167–177, DOI: <https://doi.org/10.18778/0208-6018.329.11>.
- Pieńkos, M. (2015). Dziadkowie w wychowaniu wnuków na podstawie opinii osób młodych i starszych. *Forum Pedagogiczne*, (2), 279–289, DOI: <https://doi.org/10.21697/fp.2015.2.10>.
- Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*. (2018). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/rodzina/polityka-spoeczna-wobec-osob-starszych-2030-bezpieczenstwo-uczestnictwo-solidarnosc> (dostęp: 1.04.2019).
- Póltawska, W. (2006). Rola i zadania ludzi starszych w kościele. *Apostolstwo Chorych*, (9), 5.
- Sygit, E., Ossowski, R. (2008). Przemoc wobec osób starszych ze względu na ich wiek, płeć, wykształcenie. *Gerontologia Polska*, 16(3), 163–168.
- Szatur-Jaworska, B. (2005). Dyskryminacja ze względu na wiek w obszarze pomocy społecznej. W: B. Tokarz (red.), *Stop dyskryminacji ze względu na wiek* (s. 74–82). Warszawa: Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce.
- Szatur-Jaworska, B., Błędowski, P., Dzięgielewska, M. (2006). *Podstawy gerontologii społecznej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr.
- Śliwerski, B. (1992). „Trzecia siła” edukacyjnych rewolucji. *Edukacja i Dialog*, (6), 27–30.

- Wawrzyniak, J. (2011). Opiekuńczo-wychowawcza rola dziadków w rodzinie. *Pedagogika Rodziny*, 1(2), 95–103.
- Wieczorowska-Tobis, K., Kropińska, S. (2011). Kto jest pacjentem geriatrycznym? Opieka geriatryczna w Polsce. W: A. Zakrzewska-Sawińska (red.), *Kompleksowe rozwiązania problemów geriatrycznych w trosce o przyszłość starzejącej się Europy* (s. 8–15). Poznań: Wielkopolskie Stowarzyszenie Wolontariuszy Opieki Paliatywnej „Hospicjum domowe”.

SUMMARY

Polish society, just like European societies, is aging. In 2019, the percentage of people over the age of 60 exceeded 24%. Old age is a period in a person's life which young people in Poland usually associate negatively. The young generation sees old age mainly as a period of dependent life dependent on other people. The aim of the research was to diagnose the views of student youth on the threats to the social life of older people. Interestingly, what were the beliefs of young people about the threats to the functioning of older people in the family and in the wider social environment.

Keywords: older person; student youth; convictions